

Б. С. Щербина,
кандидат юридичних наук

В. В. Ткаченко,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mails: shcherbynab@gmail.com, veronika.vt81@gmail.com

Мета: дослідити питання про можливість визнання штучного інтелекту (кібер-суб'єкта) суб'єктом цивільного права. **Методи дослідження:** методи наукового пізнання, як діалектичний, дедукції, індукції, порівняльно-правового дослідження, системно-структурний, формально-догматичний, метод аналогії, функціональний, порівняльно-правовий, юридичного моделювання. **Результати:** визначено шляхи встановлення правосуб'єктності для штучного інтелекту, як нового суб'єкта цивільного права. **Обговорення:** питання визнання штучного інтелекту та роботів новими суб'єктами цивільного права.

Ключові слова: штучний інтелект; кібер-суб'єкт; суб'єкт цивільного права; правосуб'єктність штучного інтелекту.

Постановка проблеми та її актуальність.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що через невідомий розвиток штучного інтелекту та розширення сфер його застосування постає низка невирішених питань, які потребують правового врегулювання. Для цивілістів штучний інтелект є досить дискусійним і гострим питанням. Для прикладу штучний інтелект застосовується для створення потенційних об'єктів права інтелектуальної власності, що, в свою чергу, призводить до виникнення питань, пов'язаних із можливістю віднесення таких робіт до об'єктів права інтелектуальної власності та визначення авторства на них, і якщо це залишиться без правового врегулювання, то призведе до того, що об'єкти права інтелектуальної власності не будуть підпадати під охорону права власності. Але найгострішим питанням у цьому випадку є визнання автором робіт, створених штучним інтелектом, і якщо так, то чи буде штучний інтелект суб'єктом права. Законодавство України, як і законодавство інших країн, не дає однозначної відповіді на ці питання.

Перегляд правових норм та удосконалення чинного законодавства з огляду на зазначення проблеми є гострим питанням, яке вимагає вмотивованого рішення для того, щоб штучний інтелект служив на користь людству та не завдавав йому шкоди.

Метою статті є встановлення суттєвих ознак штучного інтелекту у порівнянні до загальних ознак суб'єкта цивільного права та можливості визнання штучного інтелекту новим суб'єктом цивільних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Людство вже починає звикати до того, що штучний інтелект стає нарівні з іншими складовими сучасного світу. Невпинний темп розвитку цього феномену викликав багато дискусій не тільки в технічній сфері та засобах масової інформації, а й став гострим питанням юристів, які повинні визначити правовий статус роботів та іншої робототехніки, в основі якої штучний інтелект, є одним із найважливіших викликів для світу загалом та кожної країни зокрема.

У науково-правовому світі не існує єдиного підходу не тільки до правового статусу, а й до поняття штучного інтелекту та самого форму-

вання визначення. Таку дефініцію, як «штучний інтелект», також ототожнюють із поняттями «робот» та «робототехніка». Однак до цього часу відсутнє єдине визначення вищезазначених термінів.

Різноманітність дефініцій спричинена тим, що дослідженню явища штучного інтелекту присвячена низка наукових галузей: і програмування, і філософія, і психологія, і біологія та інші, кожна з яких концентрує увагу на важливих для неї ознаках; а також тим, що штучний інтелект є дуже динамічним явищем, яке перебуває в безперервному розвитку, крім того, труднощі полягають у тому, що власне визначення «інтелекту» не є однозначним та повним через складність його дослідження [1].

Тому з огляду на відсутність єдиного визначення штучного інтелекту існує необхідність загальноновизнаного визначення робота та/або штучного інтелекту, яке є гнучким та не перешкоджає інноваціям, цю потребу, це також вбачає і Європейський парламент.

Головні ознаки штучного інтелекту впливають з того, що це технічна система, яка повинна мати ознаки інтелекту, тобто така система, яка піддається навчанню, може розуміти і розпізнавати інформацію та може прийняти рішення, а для того, щоб прийняти рішення, вона повинна вміти знаходити шляхи вирішення поставлених перед нею задач [4].

Системи, які працюють на базі штучного інтелекту, широко використовуються у промисловості, медицині, спорті, банківській діяльності, навіть у судовій справі, а тому штучний інтелект став невід'ємною частиною сучасного світу. Якщо ця прогалина в законодавстві так і залишиться без урегулювання, то це призведе до того, що низка відносин у суспільстві залишиться без охорони з боку права.

Також визнання штучного інтелекту як суб'єкта цивільного права неможливе без дослідження і встановлення правосуб'єктності штучного інтелекту, оскільки правосуб'єктність є домінуючою ознакою суб'єкта права.

Для того, щоб визнати штучний інтелект суб'єктом цивільних прав, він повинен володіти достатньою правосуб'єктністю, яку має фізична та юридична особа, і якої немає в об'єктів ци-

вільних прав, без правосуб'єктності штучний інтелект не зможе увійти в цивільні правовідносини.

Штучний інтелект повинен бути повністю незалежними, відокремленим від інших суб'єктів – як від юридичної особи, так і від фізичної особи [6].

Але чи відповідає сучасний штучний інтелект цим критеріям, і якщо так, чи можна визнати його новим суб'єктом цивільного права?

Для того, щоб вирішити дане питання, штучний інтелект необхідно розглядати не як програму, винахід або корисну модель, яку створив розробник і який має на штучний інтелект як майнові, так і особисті немайнові права, а визнати, що розробник має тільки немайнові права, так як розробник може отримувати весь дохід від роботи штучного інтелекту, а сам штучний інтелект натомість нічого. Звісно, штучний інтелект створюється для того, щоб допомагати суспільству, але і сама людина прагне до того, щоб її суспільство було краще, а отже і робот, і людина мають одну й ту саму мету, а з цього впливає, що робот повинен бути з такими ж правами та обов'язками, які притаманні людині, але з певними особливостями.

Але наразі визначення правосуб'єктності залишається відкритим через те, що прирівняти штучний інтелект до живих істот ми не можемо, оскільки біологічно штучний інтелект і роботи неживі та позбавлені чутливості на даному етапі розвитку, хоча й існують розробки щодо емоційного інтелекту. А тому, щоб захистити людину від шкідливих наслідків, які можуть бути завдані штучним інтелектом, більшість пропонує розглядати штучний інтелект як об'єкт цивільних прав. Більше того, цивільно-правова відповідальність дає підстави розуміти штучний інтелект як продукт (товар). Застосування технологій штучного інтелекту у таких сферах, як медицина або державне управління, демонструє, що це не просто об'єкт, а об'єкт цивільних прав правового режиму джерела підвищеної небезпеки. Це робиться для кращого захисту прав користувачів технологій штучного інтелекту.

Але ми не погоджуємося з таким урегулюванням у зв'язку з тим, що вбачаємо головну

відмінність у тому, що штучний інтелект відрізняється від усього іншого у зв'язку з тим, що з часом він зможе усвідомлювати та керувати своїми діями, а тому перестане бути комп'ютерною програмою або програмою, пов'язаною з певним механізмом. І з цього робимо висновок, що штучний інтелект стане право-, діє-, деліктоздатною особою, яка приймає рішення щодо себе, свого існування та в умовах невизначеності накопичувати знання з власного досвіду та досвіду інших осіб, собі подібних та самих людей. Якщо прийняти це зауваження, то штучний інтелект ніяк не може бути об'єктом, щодо якого укладаються угоди між людьми.

Враховуючи все вище написане і вбачаючи відмінності штучного інтелекту від усіх інших відомих суб'єктів та об'єктів цивільного права, слід розглянути перспективу на майбутнє, якщо в штучного інтелекту з'являться такі критерії як «воля» та «інтелект», у робота-андроїда буде можливість стати новим суб'єктом цивільного права.

Варто зазначити, що не всі роботи можуть стати «кібер-суб'єктом» або «електронною особою» (термін «електронна особа» розглядається Європейським парламентом у проекті резолюції «Про правовий статус роботів»). Для прикладу ті роботи, які використовуються у побуті, не потребують особливого статусу в цивільному праві, тому що їх розробники не будуть для них розробляти емоційний інтелект та інші людоподібні навички. Завдання такого робота – лише прибирання оселі, так само і роботи, які допомагають у будівництві будинків чи робототехніка, яка використовується у важкій промисловості, – у них інша мета використання.

Спеціального врегулювання будуть потребувати лише так звані «розумні роботи». Такий термін пропонується додати до законодавства ЄС та розробити систему реєстрації таких роботів, а також визначити правовий статус роботів як електронної особистості.

Малайзійські вчені Hartini Saripan, Nurus Sakinatul Fikriah Mohd Shith Putera, Sheela A/P Jayabala з Університету технологій MARA та науковець із США – Willick S. зазначили та наполягали на тому, щоб визнати штучний інтелект подібним до юридичної особи, зокрема:

якщо казати про кінцеву мету щодо покладання відповідальності за дії роботів та штучного інтелекту, то може йтися про надання «розумним» роботам конституційних прав, та слід вважати їх юридичною особою. Цей підхід демонструє, що в правовій системі може з'явитися новий суб'єкт цивільних правовідносин, подібний до юридичної особи.

Є.О. Харитонов та О.І. Харитонova також розглядають штучний інтелект як один із видів юридичної особи, науковці пропонують додати до видів правосуб'єктності юридичної особи таке положення як «кіберздатність», тобто здатність бути активним учасником відносин у ІТ-сфері та те, що кіберздатність може реалізуватися за допомогою не лише правочинів, а й юридичних вчинків [2].

Але на нашу думку єдина схожість, яку електронна особа або розумний робот має з юридичною особою, це те, що обидві особи створюються власником для досягнення певної мети й існують лише в інтересах їх власників або творців.

Тому варто розглянути штучний інтелект як суб'єкт, що еквівалентний фізичній особі. Такий підхід має багато прихильників у науковому світі. О.А. Баранов зазначає необхідність визнання роботів зі штучним інтелектом суб'єктами суспільних відносин, тому що «розумні роботи», які здійснюють людиноподібні дії в процесі відносин у взаємодії з традиційними суб'єктами повинні розглядатися як повноцінні суб'єкти цивільного права, які є на рівні з фізичними особами [5].

Гарне уточнення зазначає Крістофер О. Хернес, він підкреслює, що якщо штучний інтелект повинен нести юридичну відповідальність за свої дії, то він повинен мати фізичну, юридичну та цифрову ідентичність, що означає, що він подібний до людини. З цього випливає, що якщо штучний інтелект має юридичні обов'язки, як і фізична особа, то він повинен мати аналогічні юридичні права.

Якщо ж ми беремо за основу для штучного інтелекту правоздатність фізичної особи, то варто зазначити, що є характерними рисами правоздатності людей, зокрема це невідчужуваність правоздатності, рівність правоздатні

серед усіх фізичних осіб, неможливість її обмеження, окрім випадків та в порядку, які передбачені законом.

Такий такий підхід можна застосувати і до штучного інтелекту, і як у людини, у штучного інтелекту буде динамічна правосуб'єктність [3].

Пропонуємо виокремити три етапи юридичного розвитку для штучного інтелекту, відштовхуючись від критерію правосуб'єктності: 1) новостворений штучний інтелект; 2) несамостійний штучний інтелект; 3) незалежний штучний інтелект.

Перший етап юридичного розвитку можна прирівняти до дитячого віку людини, але ні в якому разі не варто прирівнювати дитину як суб'єкта цивільного права до новоствореного штучного інтелекту, характерною рисою є те, що дитина має часткову дієздатність і може вчиняти дрібні побутові правочини та здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом, а штучний інтелект на цьому етапі повинен довести, що він є тим видом штучного інтелекту, який потребує статусу кібер-суб'єкта, і на цьому етапі буде доцільно, щоб він був тільки правоздатним суб'єктом, та всі можливості, якусь певну базу для того, щоб збирати інформацію в різних доступних йому базах даних та вміти обробляти знайдену інформацію, тобто займатися самонавчанням, а також вміти вдосконалювати свої алгоритми та вміти відсортовувати потрібну інформацію від незначної, бути здатним до саморозвитку.

Для того щоб встановити, що штучний інтелект розвивається, в процесі його самонавчання у нього будуть виникати питання, і за відповідями він повинен буде звернутися до своїх розробників або до спеціалістів з тієї галузі, з якої виникло питання, - тут вбачається схожість із малолітньою особою, яка в процесі свого дорослішання знаходить відповіді на цікаві їй питання у батьків, опікунів тощо.

Головне вміння, яке повинен набути новостворений штучний інтелект, - це вміння запам'ятовувати потрібну йому інформацію, і на цій основі він набуває так званої персоналізації.

Перед кожним етапом розвитку буде доречно проводити експертизи, які будуть юридичним

підтвердженням для переходу на наступний етап, у комісіях повинні бути спеціалісти з технічної, правової, психологічної сфер, а в подальшому комісії експертів повинні складатися з рівної кількості фізичних осіб та штучних інтелектів, які пройшли всі етапи юридичного розвитку. Експертиза на першому етапі повинна показати, як на базі набутих знань новостворений штучний інтелект буде діяти в нетипових або надзвичайних ситуаціях. Це і надасть розуміння експертам, чи набув новостворений штучний інтелект достатньої зрілості та чи може переходити до наступного етапу.

На наш погляд, штучні інтелекти повинні бути зареєстровані у відповідних органах міністерства юстиції країни, в якій він створений.

Наступний етап юридичного розвитку – коли штучний інтелект стає несамостійним суб'єктом для цивільного права.

Правоздатність несамостійного штучного інтелекту виникає у зв'язку з тим, що він набув персоналізації, і як у особистості у штучного інтелекту з'явиться потреба в набутті цивільних прав та обов'язків, наприклад, обирати місце свого знаходження, мається на увазі не тільки квартира чи будинок, а й електронне місце на домен-сервері, обрати собі самостійно галузь, якою бажає займатися.

Такий штучний інтелект вже може бути як найманий робітник, який працює в юридичній особі, або працює на фізичну особу-підприємця та отримує за виконану роботу заробітну плату, якою розпоряджається на власний розсуд, оплачує свої потреби, які виникають під час його життєдіяльності та витрачає кошти на потреби щодо вдосконалення себе, навчання за іншими напрямками діяльності або витрати, пов'язані з творчою діяльністю. Після проходження наступної експертизи та на базі отриманого висновку від експертів несамостійний штучний інтелект може подати заяву, наприклад до міністерства юстиції, у якому буде створений спеціальний підрозділ з питань визнання штучних інтелектів незалежними особами.

Незалежний штучний інтелект – це самостійна особа, особливість такого нового суб'єкта полягає у тому, що до попередніх за-

значених прав додається можливість бути позивачем та відповідачем у суді, займати керівні посади в державних органах, бути військовозобов'язаним та створювати собі подібних, в обмеженій кількості та у визначеному порядку, який регламентований у законодавстві. Також у незалежного штучного інтелекту з'явиться можливість створювати юридичних осіб, наймати на роботу фізичних осіб та подібних до себе штучних інтелектів із такими ж правами та обов'язками.

З цього випливає, що для того, щоб визнати штучний інтелект новим суб'єктом цивільного права, треба розуміти, що штучний інтелект не може бути визнаний одразу після його створення як закінчений та готовий до вживання продукт людської діяльності, тому що навіть людина, як найбільша цінність та найрозвинутіша істота у світі, проходить шлях розвитку, який закріплюється в законодавстві. Тому і штучний інтелект повинен пройти етапи розвитку для того, щоб повноцінно функціонувати у суспільстві. Також для того, щоб штучний інтелект був повноцінним суб'єктом права, в законодавстві має існувати чітка процедура визнання штучного інтелекту суб'єктом права, і тоді не буде виникати проблеми, що штучний інтелект може поробити людство, бо він буде визнавати верховенство права і мати вичерпний перелік прав і обов'язків.

Висновки. Підбиваючи підсумки можна констатувати, що питання визнання штучного інтелекту та роботів новими суб'єктами цивільного права все частіше виникають серед науковців-правників і, як бачимо, єдиної думки в цьому питанні наразі немає, але через невинний розвиток новітніх технологій правове регулювання цієї сфери також буде розвиватися. Сучасна правова регламентація штучного інтелекту визначає його як об'єкт права, оскільки прирівняти штучний інтелект до живих істот неможливо, адже біологічно штучний інтелект та роботи неживі та позбавлені чутливості на даному етапі розвитку, хоча й існують розробки щодо емоційного інтелекту. А тому щоб захистити людину від шкідливих наслідків, які можуть бути завдані штучним інтелектом, більшість пропонує розглядати штучний інтелект як

об'єкт цивільних прав. Більше того, цивільно-правова відповідальність дає підстави розуміти штучний інтелект як продукт (товар). Застосування технологій штучного інтелекту в таких сферах, як медицина або державне управління, демонструє, що це не просто об'єкт, а об'єкт цивільних прав правового режиму джерела підвищеної небезпеки. Це робиться для кращого захисту прав користувачів технологій штучного інтелекту. Питання визначення роботів зі штучним інтелектом як суб'єкта цивільного права залишається актуальним і недостатньо дослідженим, а тому ще довгий час будуть виникати прогалини і колізії у сучасній юриспруденції. Для того, щоб цього уникнути, потрібно прийняти низку законодавчих актів, які б дозволили будувати нову правову систему з новим суб'єктом права.

Література

1. Мойсюк О.В. Право інтелектуальної власності на об'єкти, створені штучним інтелектом. 2020. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18665/Moisiuk_Pravo_intelktualnoi_vlasnosti_na_objekty,_stvoreni_shtuchnym_intelektom.pdf?sequence=5
2. Бежевець А.М. Правовий статус роботів: проблеми та перспективи визначення. *Інформація і право*. 2019. № 1(28). С. 61-67. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/9_11.pdf
3. Докійчук К. Питання правосуб'єктності штучного інтелекту. *Судово-юридична газета*. 15 січ. 2018 р. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/113593-pitannya-pravosubyektnosti-shtuchnogo-intelektu>
4. Понкин И.В., Редькина А.И. Искусственный интеллект с точки зрения права. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Юридические науки*. 2018. Т. 22. № 1. С. 91-109. DOI: 10.22363/2313-2337-2018-22-1-91-109
5. Баранов О.А. Идентификация работа з штучним інтелектом як суб'єкта права. *Интернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 29 лист. 2018 р.)*. Київ: Вид-во «Політехніка», 2018. С. 8-12.

6. Кошелева К.О. Проблема надання правосуб'єктності штучному інтелекту. *Юридичний бюлетень*. Вип. 11. Ч. 1. 2019. URL: http://lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2019/11/part_1/9.pdf

References

1. Mojsjuk O.V. Pravo intelektual'noi' vlasnosti na ob'jekty, stvoreni shtuchnym intelektom. 2020. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18665/Moisiuk_Pravo_intelektualnoi_v_lasnosti_na_objekty,_stvoreni_shtuchnym_intelektom.pdf?sequence=5

2. Bezhevec' A.M. Pravovyj status robotiv: problemy ta perspektyvy vyznachennja. *Informacija i pravo*. 2019. № 1(28). S. 61-67. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/9_11.pdf

3. Dokijchuk K. Pytannja pravosub'єktnosti shtuchnogo intelektu. *Sudovo-jurydychna gazeta*.

15 sich. 2018 r. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/113593-pitannya-pravosubyektnosti-shtuchnogo-intelektu>

4. Ponkin I.V., Red'kina A.I. Iskusstvennyj intellekt s tochki zrenija prava. *Vestnik Rossijskogo universiteta druzhby narodov. Serija: Juridicheskie nauki*. 2018. T. 22. № 1. S. 91-109. DOI: 10.22363/2313-2337-2018-22-1-91-109

5. Baranov O.A. Identyfikacija robota z shtuchnym intelektom jak sub'jekta prava. *Internet rechej: problemy pravovogo reguljuvannja ta vprovadzhennja: materialy nauk.-prakt. konf.* (Kyj'v, 29 lyst. 2018 r.). Kyj'v: Vyd-vo «Politehnika», 2018. S. 8-12.

6. Kosheljeva K.O. Problema nadannja pravosub'єktnosti shtuchnomu intelektu. *Jurydychnyj bjuleten'*. Vyp. 11. Ch. 1. 2019. URL: http://lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2019/11/part_1/9.pdf

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A SUBJECT OF CIVIL LAW

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mails: shcherbynab@gmail.com, veronika.vt81@gmail.com

Purpose: explore the possibility of recognizing artificial intelligence (cyber subject) as a subject of civil law. **Methods of research:** methods of scientific cognition, as dialectical, deduction, induction, comparative legal research, system-structural, formal-dogmatic, method of analogy, functional, comparative-legal, legal modeling. **Results:** identified ways to establish legal personality for artificial intelligence as a new subject of civil law. **Discussion:** the issue of recognizing artificial intelligence and robots as new subjects of civil law.

Paper is devoted to the topic of recognizing artificial intelligence (cyber subject) as a subject of civil law. Development of modern society causes fundamental changes in civil law science. Continuous development of artificial intelligence and the expansion of its areas of application raises a number of unresolved issues that require legal regulation. Revision of legal norms and improvement of current legislation is an urgent issue that requires a reasoned decision in order for artificial intelligence to benefit humanity and not harm it.

The issue of recognizing artificial intelligence and robots as new subjects of civil law is increasingly emerging among legal scholars and there is currently no consensus on this issue, but due to the constant development of new technologies, legal regulation in this area will also develop. Modern legal regulations define artificial intelligence as an object of law, as it is impossible to equate artificial intelligence with living beings, because biologically artificial intelligence and robots are inanimate and insensitive at this stage of development, although there are developments on emotional intelligence. And in order to protect people from the harmful effects that can be caused by artificial intelligence, most suggest considering artificial intelligence as an object of civil rights. Moreover, civil liability gives grounds to understand artificial intelligence as a product (commodity). The use of artificial intelligence technologies in areas such as medicine or public administration demonstrates that it is not just an object, but an object of civil rights of the legal regime of a source of increased danger. This is done to better protect the rights of users of artificial intelligence technologies. The issue of defining robots with artificial intelligence as a subject of civil law remains relevant and insufficiently studied, and therefore there will be gaps and conflicts in modern jurisprudence for a long time to come. To avoid this, it is necessary to adopt a number of legislative acts that would allow building a new legal system with a new subject of law.

Keywords: artificial intelligence; cyber-subject; subject of civil law; legal personality of artificial intelligence.